

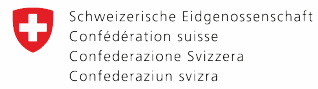

© Өнөболд

ХАН-УУЛ ДҮҮРЭГ

**“Хүн ам зүй, шилжилт хөдөлгөөн ба хэрэгцээ шаардлага”
Түргэвчилсэн судалгаа**

**2022 оны 9 дүгээр сараас 2023 оны 2 дугаар сар
(Гурав дугаар ээлжийн тоон мэдээлэл нэгтгэл)**

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг

АГУУЛГА

Удиртгал ба арга зүй.....	1
Мэдээллийн дүн шинжилгээ – Хан-Уул дүүрэг	3
1.1 Хүн амын суурь тоон үзүүлэлт ба хүн ам зүйн тойм	3
1.2 Бүртгэл	4
1.3 Ирсэн иргэд	5
1.4 Явсан иргэд.....	7
1.5 Хөдөлмөр эрхлэлт.....	8
1.6 Санхүүгийн нөхцөл байдал.....	8
1.7 Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд.....	9
1.8 Үйлчилгээний хүртээмж ба дэд бүтэц.....	10
Дүгнэлт	11

УДИРТГАЛ БА АРГАЧЛАЛ

УДИРТГАЛ

Энэхүү дүүргийн хэмжээний тайлан нь Хан-Уул дүүргийн хүн ам зүй, шилжилт хөдөлгөөн ба хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлоход чиглэсэн үндсэн сэдвүүдийн хүрээнд 2022 оны 9 дүгээр сараас 2023 оны 2 дугаар сарын тойм мэдээллийг харуулсан болно. Уг судалгаа нь Монгол дахь ОУШХБ-аас Улаанбаатар хотод хийсэн хөдөлгөөнийг тандах ДТМ судалгааны аргачлалын гурав дахь удаагийн тоон мэдээлэл нэгтгэлийн үе шат юм.

Нэгдүгээр шатны тоон мэдээлэл нэгтгэлийн адил энэхүү судалгаагаар Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд хүн амын бодит тоон мэдээлэл, суурь тоон үзүүлэлт, шилжин ирэгсэд ба явагсад (шилжилт хөдөлгөөн), хөдөлмөр эрхлэлт, санхүүгийн нөхцөл байдал, шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд, үйлчилгээний хүртээмж болон дэд бүтэц гэсэн найман үндсэн сэдвийг авч үзсэн болно. Тоон мэдээллийг Хан-Уул дүүргийн хамгийн жижиг засаг захиргааны нэгж болох хэсгийн¹ нутаг дэвсгэрийн нөхцөл байдал, мэдээлэл нэгтгэгчийн мэдлэгийн нөөц бололцоо, мэдээллийн нээлттэй байдлаас хамааран хэсгийн ахлагч нараар тандалт судалгаа, ярилцлага хийх замаар нэгтгэсэн болно.

Олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллага (ОУШХБ)-ын өмнөх судалгаануудаас харахад газрын доройтол, уур амьсгалын өөрчлөлт зэрэг хүчин зүйлс Монгол Улсын уламжлалт амьдралын хэв маягийг өөрчилж байгааг бидний хийсэн өмнөх судалгаанууд тогтоосоор байна. Ган, зудын² давтамж нэмэгдэж, ажлын байр цөөн, амьдрах орчин нөхцөл хангалтгүй, хөдөөгийн хүн амын мал аж ахуйгаас хараат байдал зэрэг нь суурин газар болон бусад аймаг³ орон нутаг руу чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөнийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйл болсоор байна. Тэдгээр шилжих хөдөлгөөний үндсэн шинж чанарыг ойлгоход Монгол Улсын хэмжээнд өөр өөр байршилд ажиллаж амьдарч, шилжилт хөдөлгөөнд оролцож буй хүн амын бодит тоон мэдээлэл шаардагдах бөгөөд мэдээллийн зөрүүтэй байдал үндсэн шинж чанарыг ойлгоход саад болж байна. Энэхүү судалгаа нь Хан-Уул дүүргийн хүн ам, шилжилт хөдөлгөөний бодит мэдээллийг олж авах замаар энэ хоёр мэдээлэл хоорондын зөрүүг арилгаж дотоодын шилжилт хөдөлгөөний талаарх

бодлого, үйл ажиллагааг бодит мэдээллээр хангах, мэдээллийн баазыг нэмэгдүүлэх зорилготой.

СУДАЛГААНЫ АРГАЧЛАЛ

Энэхүү тайланд Монгол Улс дахь ОУШХБ-ын Шилжилт хөдөлгөөнийг тандах матриц (ДТМ)-ийн аргыг үндэслэн боловсруулсан хөдөлгөөнийг тандах (МТ) дэд аргачлалыг ашигласан болно.

Судалгаанд Хан-Уул дүүргийн хамгийн жижиг засаг захиргааны нэгж болох хэсгийн түвшинд хэсгийн ахлагч нараар дамжуулан тоон мэдээллийг нэгтгэсэн. Хэсгийн ахлагч нар өөрийн нутаг дэвсгэрийн иргэдтэй ярилцах, ажиглалт хийх, өөрсдийн бусад нөөц бололцоог ашиглах болон харилцаа холбооны хэрэгслүүдийг ашиглан тоон мэдээллийг нягтлах, баталгаажуулах ажлыг хийсэн. Хэсгийн ахлагч нарыг судалгааны агуулга тус бүрээр нь ялган эрэмбэлсэн найман үндсэн сэдвийг багтаасан судалгааны агуулгыг/хэрэгслийг нөхөхийг хүссэн юм. Тэд Кобо программ хангамжаар дамжуулан тоон ажиглалт, баталгаажуулалт хийгдсэн мэдээллийг гар утас эсвэл таблет ашиглан цахим системд нөхөж илгээсэн. Мэдээллийг зөв, чанартай нэгтгэхийн тулд судалгааг хэрэгжүүлэхээс өмнө хэсгийн ахлагч нарыг судалгааны асуулгын дэлгэрэнгүйг ойлгох, тандалт судалгааг хийх арга аргачлалыг багтаасан сургалтад хамруулсан. Түүнчлэн ДТМ судалгааг хариуцсан ажилтнууд мэдээлэл нэгтгэх явцад үүссэн аливаа асуулт, асуудалд цаг тухайд нь хариу өгч бэлэн байдалд ажилласан юм.

Өгөгдлийг системд нэгтгэх үйл явц албан ёсоор хаагдамагц ДТМ-ийн судалгааны баг бүрэлдэхүүн тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх ажлыг эхлүүлсэн бөгөөд гарч болзошгүй алдаа, тоон мэдээллийн зөрүү, давхардал зэргийг илрүүлэхийн тулд өгөгдлийн хяналтын шатанд чанарын баталгаажуулалтын шалгалтыг сонгогдсон дүүргүүд дээр хийсэн. Энэхүү тайланд тусгагдсан аливаа үр дүнг хэсгийн түвшинд нягтлан харах боломжтой гэдгийг дурдах нь зүйтэй юм.

ХЯЗГААРЛАГДМАЛ БАЙДАЛ

Энэхүү судалгаанд ашигласан аргачлал нь үндсэн мэдээлэгч нараас өгсөн мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж байгаа төдийгүй бусад эх сурвалжтай гурвалсан өгөгдлийн санг бий болгох үндсэн зорилготой юм.

Нэгтгэсэн өгөгдөл нь үндсэн мэдээлэгч нарын мэдлэгт тулгуурласан ажиглалт, тооцоолол, төсөөллийг

¹ Хэсэг гэдэг нь Улаанбаатар хотын нутаг дэвсгэрийн хамгийн жижиг засаг захиргааны нэгж юм.

² Зуд гэдэг нь зуны дэлгэр цагт бороо хур дутмаг, тариа ногоо ургац муутай гандуу байсантай холбогдуулан өвөл өвс тэжээл дутагдах, мал идэх өвсгүй болж өвөлжилт хүндрэхийг хэлнэ.

³ Аймаг нь Монгол Улсын хөдөө орон нутгийн засаг захиргааны анхдагч нэгж хэлнэ.

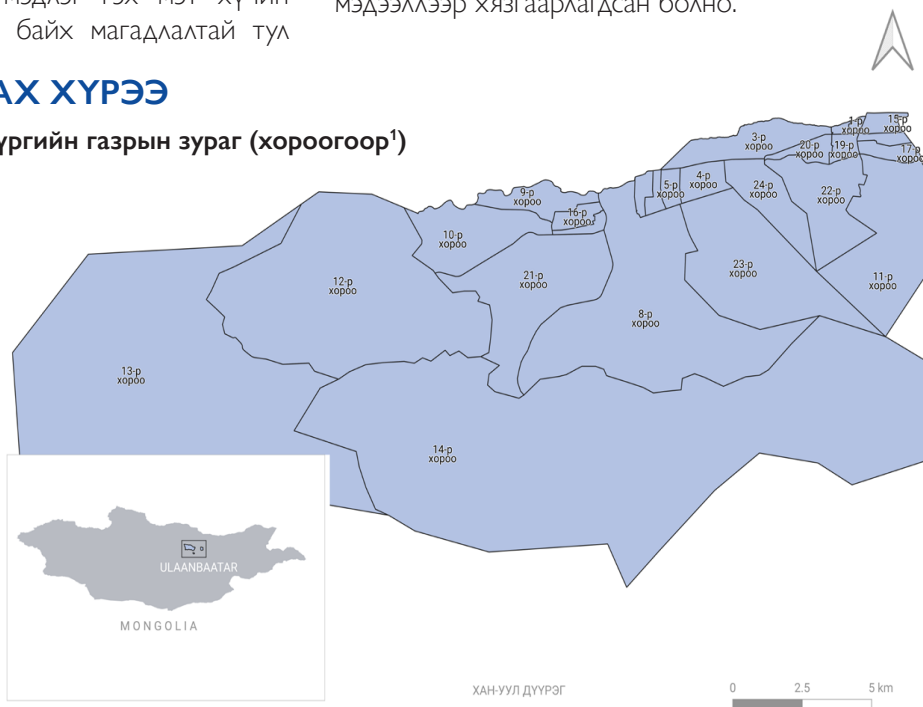
илэрхийлдгээрээ ялгаатай юм. Тиймээс өгөгдлийн найдвартай байдал нь ажиглалт, тандалт судалгааг хийж буй нэгжийн хэмжээ (жишээ нь, хэсгийн хэмжээ, хүн ам), хэсгийн ахлагчийн иргэдтэй хэр ойр холбоотой, ажиглалт, тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх чадвар, мэдлэг гэх мэт хүчин зүйлсээс хамаарч ялгаатай байх магадлалтай тул

өгөгдлийн гадаад болон дотоод мэдээллийн хүчин төгөлдөр байдал хязгаарлагдмал юм.

Нэмж дурдахад, тоон мэдээллийн үр дүнгийн гурвалжинд тусгасан үнэлгээ нь тухайн ажиглалт хийсэн байршилд зөвхөн нэг гол мэдээлэгчээс авсан мэдээллээр хязгаарлагдсан болно.

ГАЗАР ЗҮЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Газрын зураг 1. Хан-Уул дүүргийн газрын зураг (хороогоор¹)

Хүснэгт 1. Тоон мэдээлэл нэгтгэх үеийн Хан-Уул дүүргийн хүн ам

Дүүрэг	Хэсгийн тоо	Хүн амын тоо (бүртгэлгүй түр оршин суугчдын мэдээллийг багтаасан)
Хан-Уул	230	249,172
Нийт	230	249,172

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хүн амын суурь тоон үзүүлэлт: Гарал үүсэл, бичиг баримтын байдал, хууль эрх зүйн нөхцөл байдал, бүртгэл, нас, хүйс, нийгэм-хүн ам зүйн бусад шинж чанараас үл хамааран үнэлгээ хийх үед тухайн байршилд байгаа бүх оршин суугч.

Өрх: Нэг дээвэр дор амьдардаг, зардал болон хоол хүнсээ хуваалцдаг бүлэг хүмүүс.

Ирсэн иргэд: Улаанбаатар хот дотор эсвэл хотын гаднаас ирсэн эсэхээс үл хамааран хамгийн багадаа дөрвөн долоо хоног болон түүнээс дээш хугацаагаар оршин суух зорилготой хотын ямар нэг байршилд ирсэн хүмүүс (шилжилт хөдөлгөөн, түр оршин суух бүртгэл зэргийг хийлгэсэн эсэхээс үл хамаарна).

Явсан иргэд: Улаанбаатар хот дотор эсвэл хотын

гадагшаа явсан эсэхээс үл хамааран хамгийн багадаа дөрвөн долоо хоногийн туршид буцах бодолгүй, аль нэг байршилд явсан хүмүүс (шилжилт хөдөлгөөн, түр оршин суух бүртгэл зэргийг хийлгэсэн эсэхээс үл хамаарна).

Мэдээлэгч: Мэдээллийн эх сурвалж бөгөөд энэ судалгаанд Улаанбаатар хотын нийт хэсгийн ахлагч нарыг хэлнэ.

Мэдээлэл нэгтгэгч: Мэдээлэл нэгтгэж буй хүн. Энэхүү үнэлгээнд үндсэн мэдээлэгч нар мэдээлэл нэгтгэсэн тул эдгээр хоёр нэр томьёо давхцана.

Гэр хороолол болон орон сууц зонхилсон хэсэг: Засаг захиргааны хамгийн жижиг хэсэгт улсаас халаалт, цэвэр усаар хангагдсан орон сууц, зөөврийн усаар хэрэгцээгээ хангадаг, мод, нүүрс түлж гэрээ дулаацуулдаг гэр хороолол зэрэгцэн оршдог хэсгийг хэлнэ.

¹ Хороо гэдэг нь Улаанбаатар хотын засаг захиргааны нэгж юм.

1. МЭДЭЭЛЛИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ – ХАН-УУЛ ДҮҮРЭГ

1.1 ХҮН АМЫН СУУРЬ ТООН ҮЗҮҮЛЭЛТ БА ХҮН АМ ЗҮЙН ТОЙМ

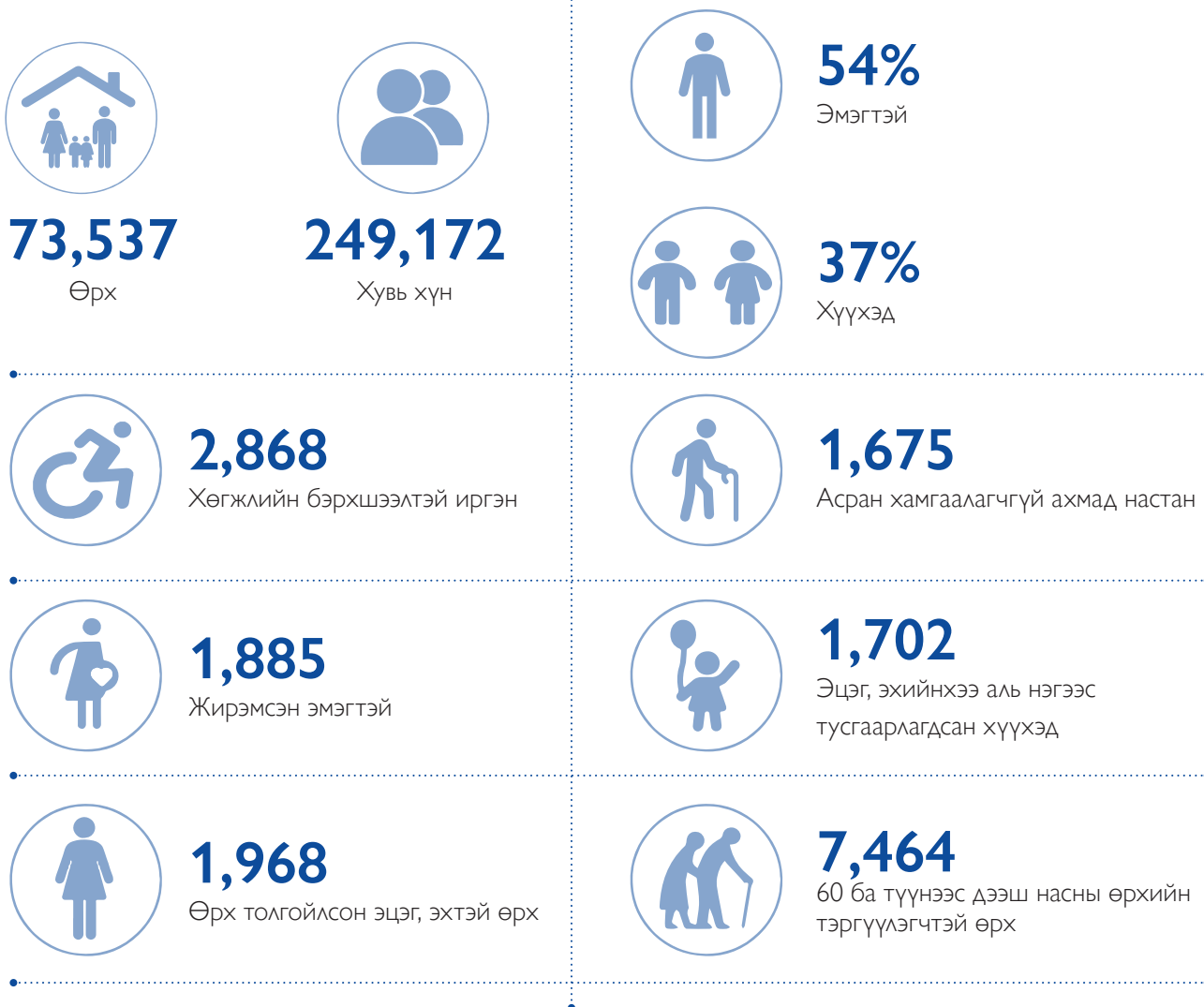
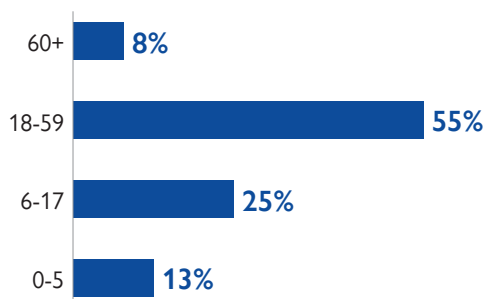

График 1. Хүн ам зүй (эзлэх хувь, насны бүлгээр)

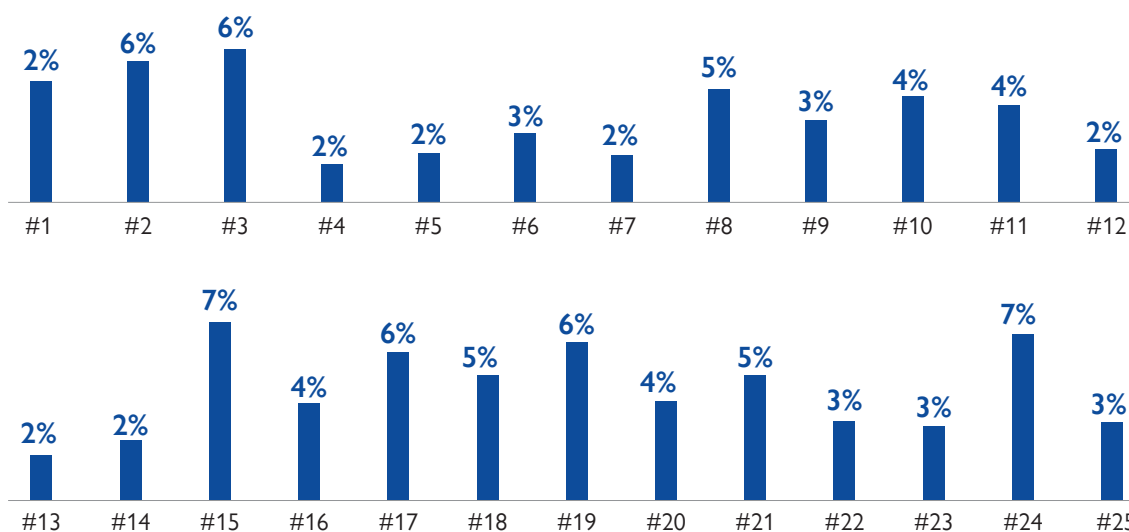
Үнэлгээ хийх үед (2022 оны 9 сараас 2023 оны 2 дугаар саруудад) Хан-Уул дүүрэгт 249,172 иргэн буюу 73,537 өрх бүртгэгдсэн нь Улаанбаатар хотын хүн амын 16 хувийг эзэлж байна. Дүүргийн хүн амын 54 хувь нь эмэгтэй байна. 37 хувь нь насанд хүрээгүй хүүхэд байгаа нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд үүний 13 хувийг 0-5 нас, 25 хувийг 6-17 насны хүүхдүүд эзэлж байна. Хүн амын 55 хувийг 18-59 насны насанд хүрэгчид, 8 хувийг 60 болон түүнээс дээш насны ахмад настан эзэлж байна.

Хан-Уул дүүрэгт нийтдээ 2,868 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн (дүүргийн хүн амын 1 хувь), 1,885 эмэгтэй жирэмсэн (эмэгтэйчүүдийн 1 хувь), 1,675 асран хамгаалагчгүй ахмад настан (60 болон түүнээс дээш настай өндөр настны 11 хувь), 1,702 эцэг, эхийнхээ аль нэгээс эсвэл аль алинаас тусгаарлагдсан хүүхэд (18-аас доош насны хүүхдүүдийн 2 хувь) судалгаа хийсэн хугацаанд бүртгэгдсэн байна. Түүнчлэн 1,968 өрх толгойлсон

эцэг, эхтэй өрх, 60 ба түүнээс дээш насны өрхийн тэргүүлэгчтэй¹ 7,464 өрх байгаа нь тус дүүргийн нийт өрхийн 3 хувь болон 10 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хан-Уул дүүрэг нь нийт 25 хороо, 230 хэсэгтэй. 15, 24 дүгээр хороо хамгийн их хүн амтай буюу дүүргийн хүн амын 7 хувийг тус бүр эзэлж байгаа бол үүний дараа 3, 19, 2 болон 17 дугаар хороод нийт хүн амын 6 хувийг тус бүр эзэлж байна.

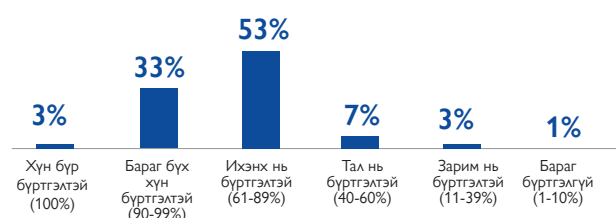
График 2. Хүн ам зүй, хороогоор (эзлэх хувь)

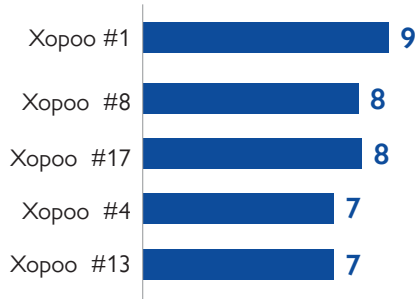
1.2 БҮРТГЭЛ

Судалгааг нэгтгэсэн хугацаанд нийт хэсгүүдийн 33 хувь нь иргэдийн 90 гаруй хувь нь оршин суугчийн бүртгэлтэй (шилжилт хөдөлгөөний бичиг баримтын зөрчилгүй) гэсэн тооцоо гаргасан ба үүний 3 хувь (7 хэсэгт) нь 100 хувь бүртгэлтэй байна. Түүнчлэн хэсгүүдийн 53 хувь нь дийлэнх иргэд нь бүртгэлтэй (иргэдийн 61-89 хувь), 7 хувь нь тал нь бүртгэлтэй (иргэдийн 40-60 хувь) гэсэн бол үлдсэн хэсгийн ердөө 1 хувь нь иргэдийн 40-с доош хувь бүртгүүлсэн гэж мэдээлжээ.

График 3. Оршин суух бүртгэл (хэсэгт эзлэх хувь)

¹ Өрхийн тэргүүн нь 60 ба түүнээс дээш насны хүнтэй өрх

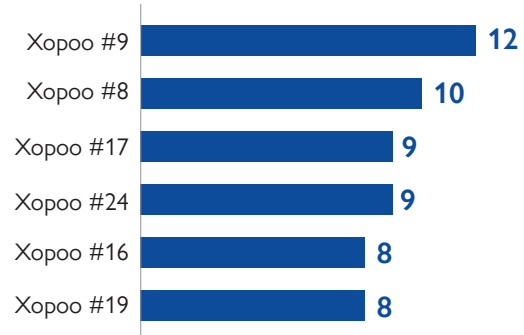
График 4. Оршин суух бүртгэл 90-с дээш хувь хийгдсэн хороод (нийт хэсэг)

Хүснэгт 2. Оршин суух бүртгэл 10-с доош хувь хийгдсэн хороод (нийт хэсэг)

15-р хороо
3 хэсэг

Иргэд өөрсдийгөө тухайн хэсэгт түр зуур оршин сууж байгаа гэж үзэн өөрийн оршин суугаа газартаа бүртгүүлэхгүй байгаа нь бүртгэлгүй байх үндсэн шалтгаан болж байна гэж тус дүүрэг дэх бүх хэсгийн 22 хувь мэдээлсэн. Энэ үзэгдэл ялангуяа 9-р хороо (12 хэсгийн мэдээлснээр) болон 8-р хороонд (10 хэсгийн мэдээлснээр) зонхилон тохиолдсон харагдаж байна.

Бүртгүүлэхгүй байх бусад шалтгаанд бүртгэлийн маягтуудыг хэрхэн бөглөхийг мэдэхгүй (13 хувь), боловсролын шалтгаан (12 хувь), бүртгүүлэхэд ямар ч ашиг тусыг олж харахгүй байна (12 хувь), бүртгэлийн маягтыг бөглөхөд төвөгтэй (10 хувь) гэсэн шалтгаанууд багтжээ.

График 5. Бүртгэл хийлгэхгүй байгаа үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

График 6. Түр зуур оршин сууж байгаа гэж үзэн бүртгэл хийлгэхгүй байгаа иргэдийн хамгийн өндөр үзүүлэлттэй хороод (хэсгүүдийн эзлэх хувь)

1.3 ИРСЭН ИРГЭД¹

Тоон мэдээлэл нэгтгэхээс өмнөх сүүлийн зургаан сарын хугацаанд Хан-Уул дүүрэгт нийт 11,589 иргэн ирсэн нь Улаанбаатар хотод ирсэн нийт иргэдийн 26 хувийг эзэлж байна. 22-р хороонд (дүүрэгт нийт ирэгсдийн 16 хувь) хамгийн өндөр хувьтай ирсэн иргэд бүртгэгдсэн гэж мэдээлсэн. Улаанбаатар хотын бусад дүүргээс ирэгсэд талаас илүү буюу 86 хувьтай зонхилж байгаа бол үүний дараа тус дүүргийн өөр хороо/хэсгээс ирсэн иргэд (9 хувь), хөдөө орон нутгаас ирэгсэд (5 хувь) байна.

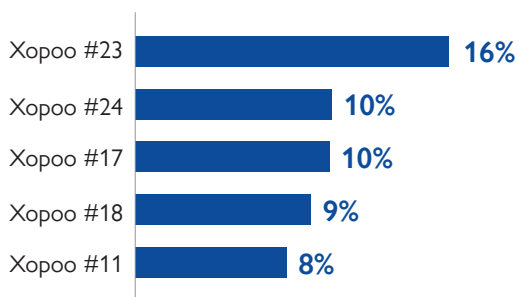
Улаанбаатар хотын бусад дүүргээс ирэгсдийн 59 хувь нь орон сууц зонхилсон хэсгүүдээс ирсэн бол 27 хувь нь гэр хороолол зонхилсон хэсгүүдээс, 14 хувь нь орон сууц, гэр хороолол холимог хэсгүүдээс ирсэн байна.² Хөдөө орон нутгаас ирсэн иргэдийн 50 хувь нь сумын төвийн багуудаас ирсэн бол 40 хувь нь аймгийн төвийн багуудаас, 10 хувь нь хөдөөгийн багуудаас³ ирсэн байна.

¹ Ирсэн иргэд гэдэг нь тус дүүрэгт эсвэл дүүргээс гадна байршлаас ирсэн эсэхээс үл хамааран тус дүүрэг дэх аль нэг байршилд оршин суухаар ирсэн иргэн, айл өрхийг хэлнэ.

² Гэр хороолол зонхилсон хэсэг гэдэг нь хот төлөвлөлтийн дэд бүтэц болон усны хангамжгүй Монголын уламжлалт амьдрах байрыг хэлнэ. Гэр хороолол зонхилсон хэсгийн оршин суугчид ихэвчлэн зөөврийн ус ашиглаж мод эсвэл нүүрс түлж халаалтаа авдаг. Орон сууц зонхилсон хэсэгт улсаас халаалт болон ус хангамжийг шийдэж өгсөн байдаг. Гэр хороолол ба орон сууц холимог хэсэгт эдгээр хоёр амьдрах орчин нь хамтран оршдог.

³ Баг гэдэг нь хөдөө орон нутга дахь засаг захиргааны хамгийн жижиг нэгж юм. Аймгийн төвийн баг гэдэг нь аймгийн төвд байрладаг засаг захиргааны хамгийн жижиг нэгж бол сумын төвийн баг гэж Монгол Улсын хөдөө орон нутгийн засаг захиргааны хамгийн жижиг хоёр дахь нэгжийг хэлнэ.

График 7. Ирсэн хөдөлгөөн хамгийн их бүртгэгдсэн 5 хороо (эзлэх хувь)

Үнэлгээ хийх үед буюу 2022 оны 9 сараас 2023 оны 2 дугаар саруудад Хан-Уул дүүрэгт ердөө л 32 иргэн отор нүүдэл¹ хийх зорилгоор иржээ. Энэ хөдөлгөөн хоёр хороонд хамгийн өндөр үзүүлэлттэй байсан ба 14-р хороонд оторлох зорилгоор хамгийн их иргэд ирсэн байна (94 хувь). Оторлох зорилгоор ирсэн иргэд улирлын чанартай хөдөлгөөнд оролцох гэсэн үндсэн шалтгаанаар ирснийг энэ хөдөлгөөнийг бүртгэсэн хороодын гуравны хоёр нь мэдээлжээ.

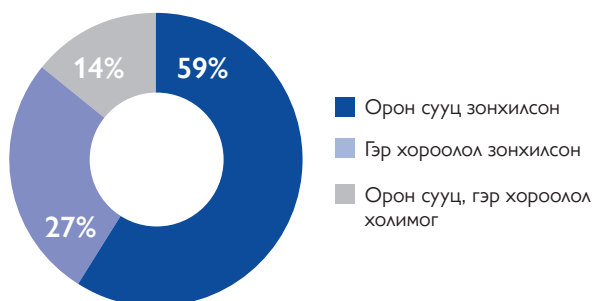
Бүдүүвч 1. Ирсэн хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

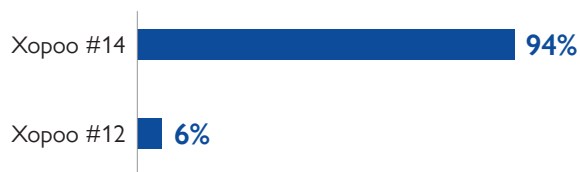
Бүдүүвч 4. Отор нүүдлийн үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

Бүдүүвч 2. Улаанбаатар хот доторх ирсэн хөдөлгөөний төрөл (орон байрны төрөл)

График 8. Оторлох зорилгоор хамгийн олон иргэд ирсэн хороод (дүүрэгт эзлэх хувь)

Бүдүүвч 3. Хөдөө орон нутгаас ирсэн хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

Хан-Уул дүүрэгт отор нүүдэл хийхээс өөр шалтгаанаар ирэгсдийн хувьд боловсрол (20 хувийн мэдээлснээр) үндсэн шалтгаан хэвээр байгаа бол үүний дараа орон сууц, газар эзэмших гэсэн хоёрдогч үндсэн шалтгаанаар ирэгсэд 18 хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн, Хан-Уул дүүрэгт ирэгсдийн хувьд үйлчилгээний хүртээмж гэсэн шалтгаан 12 хувиас 17 хувь хүрч өсөж гуравдагч үндсэн шалтгаан болжээ. Харин ирэгсдийн 15 хувь нь хөдөлмөр эрхлэх гэсэн шалтгаанаар шилжин ирсэн бол хөдөлмөр эрхлэлтийн салбарт барилгын (28 хувь), нийгмийн ажлын (18 хувь) болон боловсролын (15 хувь) салбарууд зонхилж байна.

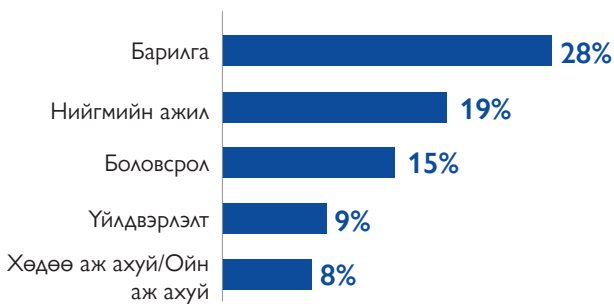
¹ Отор нь хол газар удаан хугацаагаар малаа маллан нүүдэллэхийг хэлнэ.

График 9. Отор нүүдлийн бус шилжилт хөдөлгөөнд оролцох болсон үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

График 10. Хөдөлмөр эрхлэх үндсэн шалтгаанаар ирэгсдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбарууд (эзлэх хувь)

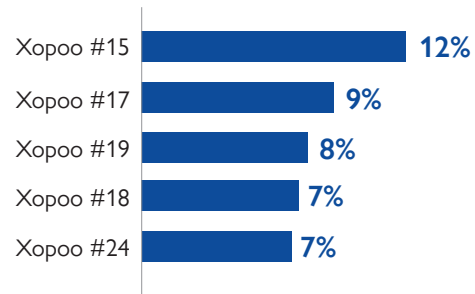
1.4 ЯВСАН ИРГЭД¹

Тоон мэдээлэл нэгтгэх судалгааны гурав дугаар үе шат эхлэхээс өмнөх зургаан сарын хугацаанд Хан-Уул дүүргээс нийт 3,665 иргэн явсан гэж бүртгэгдсэн ба энэ үзүүлэлт нь Улаанбаатар хотоос явсан нийт иргэдийн 15 хувийг эзэлж байна. Явсан иргэдийн хамгийн өндөр хувийг 15-р хороо (дүүргийн нийт явсан иргэдийн 12 хувь) эзэлжээ. Улаанбаатар хотын бусад дүүрэг рүү явсан иргэдийн үзүүлэлт (84 хувь) өндөр байгаа бол дүүрэг дотроо бусад хороо/хэсэг рүү (14 хувь), хөдөө орон нутаг рүү (2 хувь) явсан хөдөлгөөн мөн бүртгэгдсэн байна.

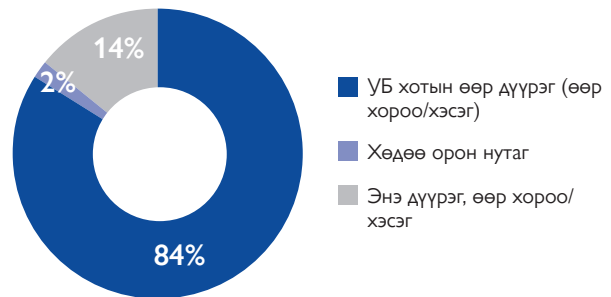
Улаанбаатар хот дотроо шилжин явагсдын 56 хувь нь орон сууц зонхилсон хэсгүүд рүү нүүсэн бол 27 хувь нь орон сууц, гэр хороолол зонхилсон хэсгүүд рүү, 17 хувь нь гэр хороолол зонхилсон хэсгүүд рүү нүүсэн байна. Түүнчлэн хөдөө орон нутгийг зорьсон иргэдийн гуравны хоёр нь аймгийн төвийн багууд рүү явсан бол үлдсэн гуравны нэг нь хөдөөгийн багууд рүү явсан байна.

¹ Явсан иргэд гэдэг нь Улаанбаатар хотын аль байршил орхиж явснаас үл хамааран хотын нэг цэгээс нөгөө цэг рүү, эсвэл орон нутаг, гадаад улс оронд явсан иргэд, айл өрхийг хэлнэ. Мөн түүнчлэн энэхүү тоон мэдээлэл нь хэсгийн ахлагчийн мэдлэг, тандалт судалгаан дээр үндэслэн тооцоолсон тоо тул бодит тоон мэдээллээс зөрүүтэй байх боломжтой юм.

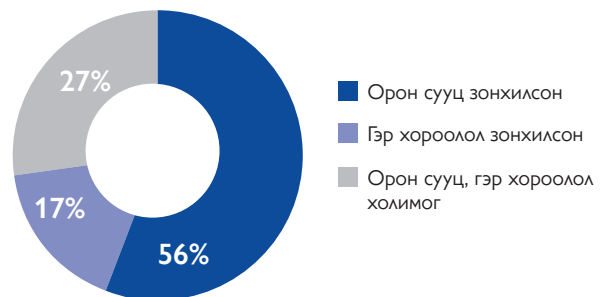
График 11. Явсан хөдөлгөөн хамгийн их бүртгэгдсэн хороод (эзлэх хувь)

Бүдүүвч 5. Явсан хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

Бүдүүвч 6. Улаанбаатар хот доторх явсан хөдөлгөөний төрөл (орон байрны төрөл)

Бүдүүвч 7. Хөдөө орон нутаг рүү явсан хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

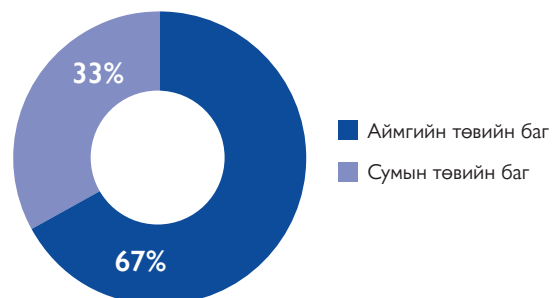
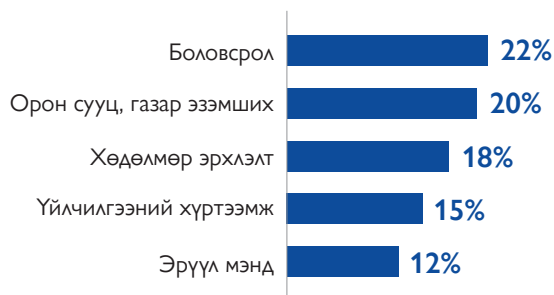

График 12. Явсан хөдөлгөөний үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

Хан-Уул дүүргээс явсан иргэдийн үндсэн шалтгаан нь өмнөх судалгааны үр дүнтэй адил байна. Боловсрол эзэмших (хэсгүүдийн 22 хувийн мэдээлснээр) нь дүүргээс явах зонхилох шалтгаан хэвээр байсан бол дараа нь орон сууцанд орох (20 хувь), хөдөлмөр эрхлэх (18 хувь), үйлчилгээний хүртээмж (15 хувь), эрүүл мэнд (12 хувь) гэсэн шалтгаанууд бүртгэгджээ.

1.5 ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

График 13. Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбарууд (эзлэх хувь)

Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд хэсгүүдийн 30 хувийн мэдээлснээр нийгмийн ажил хөдөлмөр эрхлэлтийн зонхилох салбар байв. Барилгын салбар нийт хэсгүүдийн 25 хувьд хоёр дахь зонхилох хөдөлмөр эрхлэлтийн салбар болсон бол араас нь төрийн захиргаа ба батлан хамгаалахын салбар оржээ (12 хувь).

1.6 САНХҮҮГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Хан-Уул дүүргийн орлогын үндсэн эх үүсвэр нь хөдөлмөр эрхлэлт гэж мэдээлсэн ба энэ үзүүлэлт хэсгүүдийн 88 хувьд зонхилж байна. Түүнчлэн хэсгүүдийн 6 хувьд тэтгэвэр, 2 хувьд байшин, газраас авсан түрээсийг орлогын үндсэн эх үүсвэр гэж мэдээлсэн байна.

Сүүлийн зургаан сарын хугацаанд хүнсний хэрэглээ мэдэгдэхүйц хэмжээгээр буурсан гэж хэсгүүдийн 65 хувь мэдээлсэн (өмнөх үнэлгээний 62 хувь гэсэн үзүүлэлтээс бага зэрэг буурсан). Түүнчлэн 15 хэсэгт (хэсгүүдийн 7 хувь) хүнсний хэрэглээ тогтмол байдлаар буурсан үзүүлэлттэй байсан ба энэ нь 15,000 иргэнд (дүүргийн хүн амын 6 хувь) хүрч нөлөөлсөн гэж үзэж байна. 5 дугаар хороонд энэ үзүүлэлт хамгийн өндөр гарсан үзүүлэлттэй байна.

График 14. Орлогын үндсэн эх үүсвэр (эзлэх хувь)

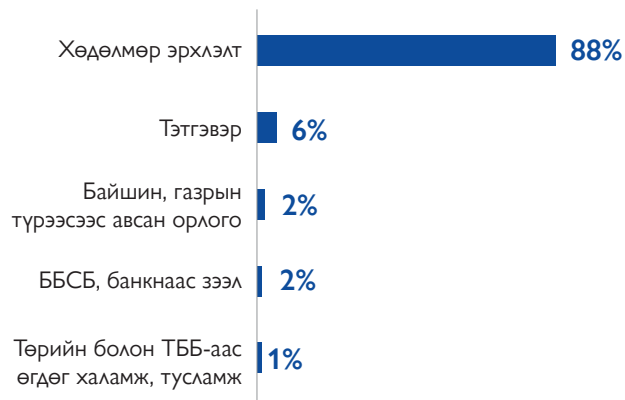
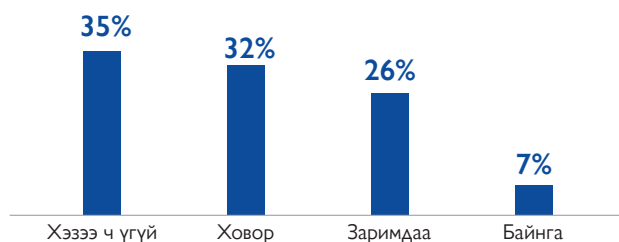

График 15. Хүнсний хэрэглээгээ багасгасан (эзлэх хувь)

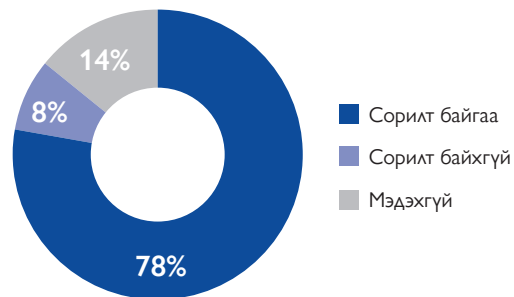

Хүнсэгт 3. Хүнсний хэрэглээгээ тогтмол байдлаар бууруулсан хамгийн олон өрхтэй хороод

Нийт 15 хэсэг	5-р хороо 3 хэсэг	1-р хороо 2 хэсэг
Khoroo #8 2 хэсэг	Khoroo #20 2 хэсэг	Khoroo #23 2 хэсэг

1.7 ШИЛЖИЛТ ХӨДӨЛГӨӨНТЭЙ ХОЛБООТОЙ ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДЛУУД

Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд нийт хэсгүүдийн дөрөвний гурав буюу хэсгүүдийн 78 хувь нь тус дүүрэгт шилжин ирж буй иргэдийн нөлөөллөөс улбаатай хамгийн ихээр тулгамдаж буй багадаа нэг асуудал байгаа гэж мэдээлсэн байна. 84,000 иргэнд (дүүргийн нийт хүн амын 34 хувь) хүрч нөлөөлж буй боловсролын үйлчилгээний ачаалал (27 хувийн мэдээлснээр) нь хамгийн ихээр тулгамдаж буй асуудал хэвээр байна. Түүнчлэн өмнөх үнэлгээнээс хойш үзүүлэлт нь өссөн агаарын бохирдол (18 хувиас 24 хувь болсон) болон замын хөдөлгөөн (16 хувиас 21 хувь болсон) нэрлэсэн асуудал хамгийн ихээр тулгамдаж байна.

Бүдүүвч 8. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлуудыг мэдээлсэн хэсгүүд (эзлэх хувь)

График 16. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд (эзлэх хувь)

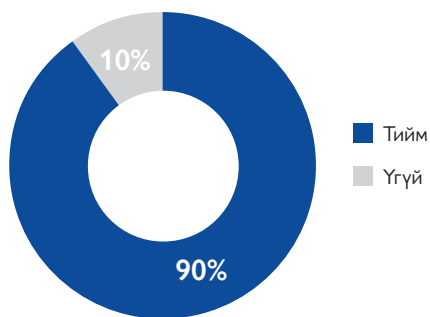
Хүнсэгт 4. Боловсролын хүртээмж дутмаг байгаа нь тулгамдсан асуудал болж байгаа талаар хамгийн ихээр мэдээлсэн хороод

Нийт 65 хэсэг	7-р хороо 9 хэсэг	17-р хороо 9 хэсэг
1-р хороо 8 хэсэг	2-р хороо 5 хэсэг	21-р хороо 5 хэсэг

Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд нийт хэсгүүдийн 90 хувь нь засаг захиргааны нэгжээс шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авч ажилласан гэж мэдээлсэн бол 10 хувь нь хангалттай арга хэмжээ авч ажиллаагүй гэж мэдээлжээ. Засаг захиргаанаас одоогийн байдлаар авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүдээс

гадна богино хугацааны хөдөлгөөнийг бүртгэх эрх зүйн орчныг сайжруулах, төвлөрсөн бүсийн орох, гарах хөдөлгөөний хяналтыг сайжруулах (28 хувь) асуудлыг эрх баригчид анхаарах нь зүйтэй гэж үндсэн мэдээлэгчдийн талаас илүү буюу 57 хувь үзсэн байна.

Бүдүүвч 9. Засаг захиргааны нэгжээс арга хэмжээ авч байгаа эсэх (эзлэх хувь)

График 17. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх бусад арга хэмжээ (эзлэх хувь)

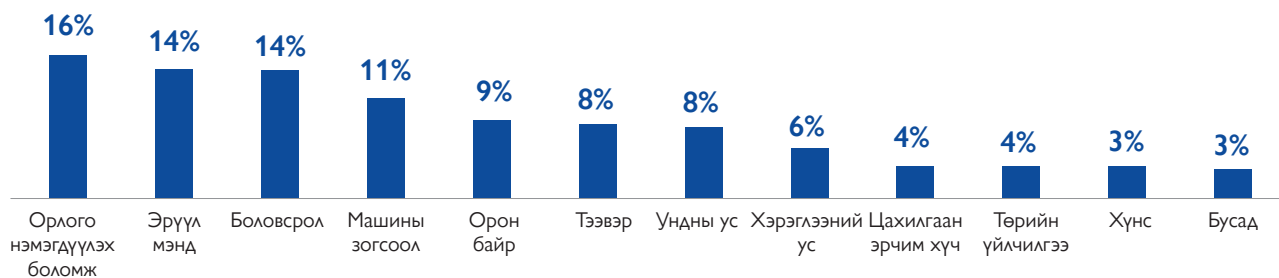

1.8 ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХҮРТЭЭМЖ БА ДЭД БҮТЭЦ

Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд иргэдэд хамгийн хүртээмжгүй байгаа дэд бүтцээр орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцооны дутмаг байдлыг нэрлэсэн ба энэ үзүүлэлт өмнөх үнэлгээгээр 14 хувь байсан бол энэ удаа 16 хувь болж өссөн байна.

Түүнчлэн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ачаалал болон боловсролын үйлчилгээний ачааллыг хамгийн ихээр тулгамдаж буй дараагийн асуудлууд болохыг хэсгүүдийн 14 хувь бүртгэжээ.

График 18. Иргэдэд хүртээмжгүй байгаа үндсэн үйлчилгээ болон дэд бүтэц (эзлэх хувь)

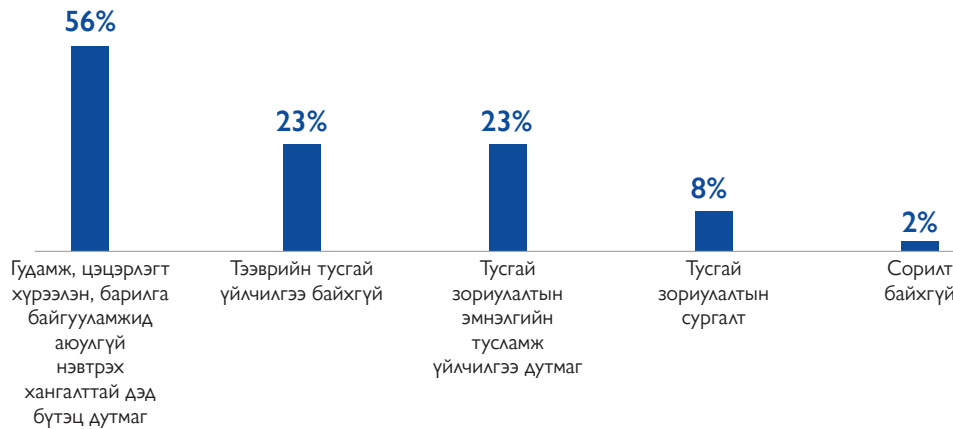
Хүснэгт 5. Орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо дутмаг гэсэн асуудал хамгийн их бүртгэгдсэн хороод

Нийт 215 хэсэг		2-р хороо 10 хэсэг		8-р хороо 10 хэсэг		20-р хороо 7 хэсэг	
1-р хороо 6 хэсэг		4-р хороо 6 хэсэг		16-р хороо 6 хэсэг		5-р хороо 6 хэсэг	
						15-р хороо 6 хэсэг	

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж буй үндсэн бэрхшээлээр нийтийн эзэмшлийн зам, талбай, барилга байгууламжид аюулгүй нэвтрэхэд шаардлагатай дэд бүтцийн дутмаг (43 хувийн

мэдээлснээр) байдлыг нэрлэсэн бол үүний араас тусгайлсан тээврийн үйлчилгээний болон тусгайлсан эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний дутмаг байдал (тус бүр 25 хувь) орсон байна.

График 19. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж буй асуудлууд (эзлэх хувь)

ДҮГНЭЛТ

Хан-Уул дүүргийн хэмжээнд хийсэн энэ удаагийн үнэлгээний үндсэн тоон мэдээлэл нь хоёр дугаар ээлжийн тоон мэдээлэл нэгтгэлийн үр дүнтэй ижил төстэй байгаа ба үүнд нэн ялангуяа шилжилт хөдөлгөөний чиг хандлага болон нийгэм-эдийн засгийн хүрээнд тулгамдаж буй асуудлууд зонхилсон хэвээр байна. Ирсэн иргэдийн хөдөлгөөнтэй холбоотой Хан-Уул дүүрэгт хамгийн ихээр тулгамдаж буй асуудал нь боловсролын үйлчилгээний ачаалал гэж бүртгэгдсэн бол тус шалтгаан мөн нь дүүргээс шилжин явах ба дүүрэгт шилжин ирэх зонхилох шалтгаан болж байна. Боловсролын үйлчилгээний хүртээмжийн дутмаг байдал нь шилжилт хөдөлгөөний чиг хандлага болон түүнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлуудад хэрхэн нөлөөлж байгаа уялдаа холбоог цаашид дэлгэрэнгүй судлах нь зүйтэй.

Түүнчлэн энэ удаагийн үнэлгээгээр иргэдэд хамгийн хүндрэлтэй, хүрэлцээ багатай дэд бүтцээр орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо гэж мэдээлсэн нь хоёр дахь удаагийн тоон мэдээлэл нэгтгэлийн үр дүнтэй адил байна. Мөн энэ удаагийн үнэлгээний тоон мэдээллээс харвал энэ асуудал нь хүнсний аюулгүй байдалд мэдэгдэхүйц сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна. Хэсгүүдийн 58 хувь нь хүнсний хэрэглээгээ тогтмол байдлаар бууруулах үзэгдэл багасах хандлагатай байгааг мэдээлсэн ч эдгээр хэсгүүдийн дийлэнх нь орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо дутмаг байна гэж мэдээлсэн байна.

Дүүргийн хэмжээнд нийгмийн ажил хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбар болсон нь өмнөх үнэлгээгээр хэсгүүдийн ердөө л 4 хувьд зонхилж байсан үзүүлэлттэй харьцуулбал 30 хувь болж өссөн нь анхаарал татахуйц өөрчлөлт юм.

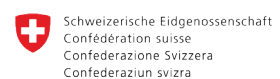
© Жавхлантөгс

Уг тайлангийн үр дүн, дүгнэлт нь зөвхөн судалгааны багийн байр суурийг илэрхийлэх бөгөөд ОУШХБ, түүний гишүүн улсууд, Швейцарын хөгжлийн агентлаг болон бусад хандивлагчдын байр суурийг илэрхийлэхгүй болно. Тайлангийн туршид ашигласан тэмдэглэгээ болон материалын танилцуулга нь аливаа улс орон, нутаг дэвсгэр, хот, бүс нутгийн эрх зүйн байдлын талаар ОУШХБ-ын зүгээс ямар нэгэн үзэл бодлоо илэрхийлэх, эсхүл түүний эрх баригчид, хил хязгаарыг илэрхийлээгүй болно.

ОУШХБ нь шилжин суурьшигчид, хөдөлгөөнт хүн ам болон нийгэмд тустай, хүмүүнлэг, цэгцтэй шилжилт хөдөлгөөний зарчмыг баримтлан ажилладаг. ОУШХБ нь засгийн газар хоорондын байгууллага, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн түншүүдтэйгээ шилжилт хөдөлгөөний үйл явц дахь сорилтыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, шилжилт хөдөлгөөний асуудлын талаар мэдлэг мэдээллээ дээшлүүлэх, шилжилт хөдөлгөөнөөр дамжуулан нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих, мөн шилжин суурьшигчдын нэр төр, сайн сайхныг

дээдлэх зэрэг зорилтын хүрээнд хамтран ажилладаг.

Энэхүү тайлан нь Швейцарын хөгжлийн агентлагийн санхүүжилттэйгээр, ОУШХБ-аас хэрэгжүүлж буй “Монгол Улс дахь дотоод шилжилт хөдөлгөөнийг ойлгож, удирдах нь” төслийн хүрээнд хийгдэж буй ажлуудаас гаргаж буй үр дүнгийн нэг хэсэг юм. Энэхүү төслийн зорилго нь Хүн амын Хөдөлгөөнийг Тандах Матрицыг (ДТМ) ашиглан Монгол Улсын дотоод шилжилт хөдөлгөөн, хөгжлийн бодлогыг тууштай хэрэгжүүлэх замаар нотолгоонд суурилсан томъёолол, хэрэгжилтийг бэхжүүлэн бататгахад оршино. Тайланг загварчлах ажлыг Ямэй Дү, дотоодын зөвлөх Ганбатын Гэрэлтогтохын хамт боловсруулсан болно. Судалгааны асуулгын загварчлалыг ОУШХБ-ын ДТМ-ын баг, НЗДТГ-ын оролцоотойгоор боловсруулсан байна. Судалгааны мэдээллийг ОУШХБ-ын Ази, Номхон далайн бүс нутгийн алба болон Глобал ДТМ-ийг дэмжих багийн техникийн дэмжлэгтэйгээр Хүн амын Хөдөлгөөнийг Тандах Матрицын (ДТМ) хэрэглүүрийг ашиглан цуглуулж, дүн шинжилгээ хийсэн болно.

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг